

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th January, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

TA'LIMNI DIFFERENTIALLASHTIRISH VA TRENING MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISH MAHORATI

O'ktamova Gulchehra Azimovna

Quva Abu Ali ibn Sino nomidagi

Jamoat salomatligi texnikumi

O'quv va tarbiyaviy ishlar bo'yicha

director o'rinbosari

Annotatsiya:

Diagnostika – ya'ni tashxiz kuyish pedagogik jarayonning eng birinchi kadami xisoblanadi. Talabanning bilim darajasi, ma'naviy rivojlanganlik darajasi urganilgandan keyingina keyingi rivojlanish dasturini tuzish xakida fikr yuritiladi. Bu maksadda psixologik, pedagogik metodlardan foydalaniladi. Psixologik testlar talabanning shaxsiy xususiyatlarini va ma'lum kobiliyatlarini aniklashga yordam beradi. Bilim darajasi fanlar buyicha testlar yordamida aniklanadi. Pedagogik kuzatish xam xulosa chikarishga yordam beradi. Pedaogik diagnostika ta'lim samaradorligi, ish mazmuni, olib borilgan pedagogik faoliyatni taxlil kilishda katta axamiyatga ega.

Kalit so`zlar: diagnostika, differentsasiya, trening, didaktik o'yin, tamoyil.

Pedagogik diagnostikaning tarixi pedagogik faoliyat tarixi bilan teng. Talaba bilimiga baxo qo'yish, uni sinov va imtixon kilish, pirovard ish natijalarini belgilab olish boshlangan erda pedagogik diagnostika xam mavjud. Fakat fark shundaki, ibtidoiy va o'rta asr pedagogikasida bola bilimi xamda iktidorini tashxisiy taxlil kilishning ilmiy asosi ishlab chikilmagan edi. Pedagogik tashxis o'quv materialni bilish jarayonining asosini tashkil etib, maqbul pedagogik xulosaga kelishga zamin yaratadi. Shu bosidan pedagogik tashxis :

- talabalaga individual ta'lim berishni jadallashtiradi;
- davlat va jamiyatning ta'limga kuygan talabalaridan kelib chikkan xolda talaba bilimini tugri , adolatli baxolashni ta'minlaydi;
- ishlab chikilgan ta'limiy mezonlar orqali talabani bilimni mutaxassislikka qo'yiladigan minimal talablarga javob berishini ta'minlaydi.

Pedagogik tashxis yordamida ta'lim-tarbiya jarayoni to'g'ri taxlil etiladi va uning samaradorligi tugri baxolanadi. Demak, pedagogik tashxis orkali ta'lim ob'ekti,

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th January, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

ta'limiy tushunchalar qay darajada uzlashtirilganligi taxlil etiladi. Butun ukuv kursini ,ukuv dasturini uzlashtirish darajasi baxolanadi.

Pedagogik tashxis muxim ahamiyatga ega , u o'quv tarbiya jarayonini yaxshilashga xizmat kiladi, ta'limiy faoliyat natijasida erishilgan samaralarni xolislik bilan belgilab beradi, yul kuyilgan kamchilik va nuksonlarni bartaraf etishga yul ochadi pirovard natijada ta'limning takomillashib borishiga ijobiy ta'sir kiladi.

Pedagogik tashxis tarixiga nazar tashlasak utgan asrlarda u fakat ukuvchi bilimni baxolash orkali amalga oshirilgannini kuzatamiz. Unga 1864 yilda AKSH olimlari D.Fisher va R.Ress asos solgan. 1908 yildan boshlab esa , olim T.Stoun arifmetikadan test orkali talaba bilimni sinash tizimini tadbik etgan.

Pedagogik tashxis kuyidagi jixatlarga ega:

- A) taqqoslash;
- B) pedagogik taxlil;
- V) avvaldan aytib berish;
- G) interpretasiya;
- D) pedagogik diagnostika natijalarini ukuvchilarga etkazish;
- E) amalga oshirilgan turli tashxis usullarini ukuvchilarga etkazish;
- J) pedagogik tashxis usullarini tugri belgilash.

Pedagogik tashxisning eng muxim me'zonlari:

- A) xaqqoniylik;
- B) ishonchlilik;
- V) puxtalikdir.

Tashxis taxlillari kachon xakkoniy buladi?

Agar: sinov natijalari turli tekshiruvlarda bir xil natijalar kursatib, kursatkichlar uzaro bir –biriga yakin bulsa ;

Agar: sinov mezonlari, ulchovlar birligi xamda uning natijalari sinovini amalga oshiruvchi aniklovchining shaxsiy xislati va munosabatlariga boglik bulmasa;

Agar: sinov bir xil talab, bir xil munosabat va ruxiy kayfiyatda amalga oshirilsa, mavjud axvolni aniklashda xakkoniy natijalar olinishi mumkin.

Demak, pedagogik tashxisni amalga oshirishda andisha , oshna-ogaynigarchilik yoki boshka noxushliklar aralashsa, xakikiy axvol aniklanmaydi va aksincha umumiy ishga putur etadi. Pedagogik tashxisning ishonchliligi bir necha marta kilingan taxliliy xulosalar natijasining bir xilligi kayd etilgan xollardagina ta'minlanadi.

Diagnostik natijaga karab differentsasiya ishlari tashkil etiladi.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th January, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Ukuv jarayonini tashkil etish va boshkarish samaradarligini oshirish yuli bilan ta'limni tashkil etishga karatilgan texnologiyalardan biri bu differentsasiyalashgan yoki tabakalashgan ta'limdir. Differentsasiya lotin suzidan olingan bulib, kislarga bulish yoki ajratish degan ma'noni bildiradi. Talabanning ma'lum xususiyatlarini xisobga olgan xolda guruxlarga ajratilgan gomogen guruxlar bilan ukituvchini ishlash asosda tashkil etilgan ukuv jarayonini differentsial texnologiyani tashkil etadi.

Differentsasiyaning turlari, ijobiy va salbiy jixatalari.

Differentsasiyaning mazmun jixatdan kuyidagi turlarini ajratish mumkin:

1. Yosh xususiyatlardan kelib chikkan xolda tabakalash (sinflar, turli xil yoshdagi guruxlar, aralash).
2. Turli soxalarga bulgan kizikishlariga karab (gumanitar, fiziko matematik, biologik-ximik).
3. Akliy rivojlanish buyicha (bilim darajasi).
4. Shaxsiy-psixologik xususiyatlar buyicha (fikrlash tipi, xarakter, temperament).
5. Jismoniy sifatleri (fizkultura guruxlari, kuzi ojiz bolalar, kasal bolalar).

Differentsasiya umuman ta'lim jarayonining ajralmas kismi sifatida maydonga chikadi, ammo ukuv jarayoni davomida, uzlashtirish jarayonida ushbu usuldan foydalanish differentsial texnologiyani vujudga keltiradi. An'anaviy ta'limda talabalar ukuv jarayoniga moslashishi talab etiladi. Differentsasiyaning asosiy mazmuni individual yondashuv va ukuvchi shaxsiga ukuv jarayonini moslashtirish va xar bir shaxsni uning kobiliyati va imkoniyatlari darajasida ukitishdir.

Tashkil etilishi buyicha differentsasiya bir necha xil bulishi mumkin:

1. Regional – maktab shakllari buyicha (maxsus maktablar, gimnaziya, lisey).
2. Maktabaro (kasbiy yunalish, chukurlashtirilgan sinflar, potoklar).
3. Sinflararo (fakultativlar, bir necha sinflarning yigindisi, turli yoshdagilardan tashkil topgan guruxlar).
4. Gurux ichidagi diferentsasiya (uni ba'zan ichki diferentsasiya xam deb ataladi, bir sinfni guruxlash).Difirentsasiya talabanning vaktini ugirlemaslikga va uziga mos tezlikda ukuv jarayonini tashkil etishga yordam beradi. 1-talaba yangi mavzuni 20 minutda uzlashtirib olsa, 2-talaba shu xajmni 30 minut uzlashtiradi, 3-ukuvchi esa 40 minut ichida uzlashtiradi deb faraz kilaylik. Birinchi talaba ukuv jarayonida 20 minut vaktini boshkalar uzlashtirishni kutib utkazadi, ikkinchisi esa 10 minut. Bu vakt ichida uzlashtirib bulgan talabalar zerikib koladilar. Ba'zi talabalar ma'lum kurs

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th January, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

materialini uzlashtirishi uchun 10 soat etarli bulsa, boshkalari bu kursni 15 soatda uzlashtirish imkoniga ega, uchinchilari ana shu kursni 20 soatlik xajmdagina uzlashtira oladilar. Demak uzdashtirish tezligi xam turlicha blganligidan differentsial ta'limni kullash xar bir talabaning berilgan standart bilimlarni uzlashtirishlarini ta'minlaydi. Urta meyoriy yondoshuv esa aktiv talabalarni ishini susaytiradi, sust uzlashtiruvchi talabalarni esa standart bilimni tulik egallashiga tuskinlik kiladi. Differentsial ta'lim xar bir ta'lim oluvchi shaxsning imkoniyat va kobiliyatlarini tularok ochishga xizmat kiladi, individul yondoshuvni vujudga keltiradi.

Ichki diferentsasiya goyasi Nikolay Petrovich Guzik tomonidan rivojlantirilgan va amalga oshirilgan.

U talabalarni bilim darajasiga karab uch guruxga ajratadi: a'lochilar, yaxshi baxoga ukiydiganlar va urta talabalar. Uch tipdagi dastur tuzadi A, V, S. Bu dasturlar uzining murakkablik darajasi bilan bir-biridan fark kiladi. "S" dasturi bazovo'y standart asosida tuzilgan bulib, talabadan mavzuni kaytara bilishni, tushunchalarga izox berish, asosiy mazmunni ajrata olishni, kup marotaba kaytarishni va shu bilimni kullay olishni talab kiladi. Bu dasturni xamma talabalar birinchi galda urganadilar (reproduktiv bosk).

"V" dastur standart bilimlarni yanada kengaytirishga, konkretlashtirishga, amaliy xayot bilan boglashga karatilgan bulib, darslikdan tashkari kushimcha axborotlarni uzida mujassamlashtiradi. Axborot xajmi oshadi, bilimlar chukurrok urganiladi va mavzu xakida tularok tushuncha xosil kiladi.

"A" dastur talabani anglangan xoldagi ijodiy yondashuv darajasiga kutaradi. Bu dasturni urganish uchun talaba faktlar bilan erkin ishlay olishi, ma'lum malaka va kunikma xosil kilgan bulishi kerak. Ukuvchi shu soxadagi mavjud muammolar bilan tanishtiriladi va ularni echimini topishga xarakat kiladi. Bu dastur talabaining keyingi mustakil ta'limini samarali bulishini ta'minlaydi.

Nazorat ishi uchun xam uch variant ishlab chikiladi. "S" dastur standart talabalar asosida tuziladi. "V" dastur kushimcha vazifalar va masalalarni ishlashni talab etadi.

"A" dastur shu soxa buyicha kunikma adabiyotlar va ukuv-metodik adabiyotlardan foydalangan xolda nazorat olib borishni talab etadi. Dasturlarni tanlash talabaning xoxishiga xavola. Bunda xamma talabalar standart bilimlarni va xoxlaganlar chukurrok bilimlarni egallash imkoniga ega buladi.

Parallel guruxlar modeli-bunda uchta gurux tuziladi va ular uchun AVS ga uxshab turli murakkablikdagi dasturlar tuziladi. Parallel guruxlardagi talabalar kizikishi va kelajakdagi kasbiga karab xoxlagan dasturni tanlab oladilar.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th January, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Jadvaldagi turt-besh davr utib bulgandan sung guruxlardagi talabalar kayta guruxlanadilar va uz dasturi buyicha tanlangan fan buyicha darsga kiradi. Bu vaktida parallel guruxlarning barchasida ana shu tanlangan fan ukitiladi. Bir gurux "S" dastur buyicha dars utsa, ikkinchi gurux "V" dastur buyicha dars utadi va xokazo. Bunday yondashuv guruxlarni kollektivini saklab koladi va fakat differentsasiya uchun tanlangan fandagina talabalar kizikishlariga karab guruxlanadi.

Axoli urtasida diagnostika va differnesasiya nisbatan notugri munosabat xosil bulib kolgan. Differentsasiya yaxshi yoki yomonga ajratish degani emas, balki xar bir talabaga uziga mos tezlik va yondoshuvni topish deganidir. Differentsasiyani tugri kabul kilishga urganish psixologik jaraoxatni oldini oladi. Diagnostika va differentsasiya talaba shaxsining yashirin imkoniyatlarini va kobiliyatini ochib berishga karatilgan. Talabalarni uz kuchlarini sinab kurishiga imkon vujudga keladi. Differentsasiya ukuv jarayonini samaradorligini oshiradi. Muammoli ta'limni tashkil etishda keng imkoniyatlar yaratadi.

Adabiyotlar:

1. Gulobod Qudratulloh qizi, R.Ishmuhamedov, M.Normuhammedova. An'anaviy va noan'anaviy ta'lim. – Samarqand: "Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi" nashriyoti, 2019. 312 b.
2. Гулова, М.Н. Инновационные педагогические технологии: Учебник / М.Н. Гулова. - М.: Academia, 2018. - 672 с.
3. Матяш, Н.В. Инновационные педагогические технологии: Проектное обучение: Учебное пособие / Н.В. Матяш. - М.: Academia, 2017. - 422 с.
4. Матяш, Н.В. Инновационные педагогические технологии: Проектное обучение / Н.В. Матяш. - М.: Academia, 2018. - 256 с.
5. Москвитин, Г.И. Инновационные технологии в экономике и менеджменте / Г.И. Москвитин, О.В. Вершинина. - М.: Русайнс, 2019.

